

PIENTÁK ATTILA
Egyfajta átértékelés

A Nyugat folyóiratról

A Nyugat folyóirat legenda. És igen: olvasandó. Hogy olvassák-e valóban, afelől okkal merülhetnek föl kétségeink. Meglehet ez a legendák sorsa: tudjuk, hogy az, filológiai pontosítások végett olykor felütjük lapjait – s még jó, ha nem az e célra egyébként olykor használhatatlan digitális verziók valamelyikét próbáljuk citálni –, de vajon olvassuk-e? Ismerjük, ízlés szerint kedveljük és tiszteljük a folyóirat szerzőit, fel tudjuk sorolni a Nyugat „nemzedékeit”, legjelesebb alkotóival együtt – ám mégis: vajon olvassuk-e?

Néhány évvel ezelőtt egy bibliográfiai jellegű munka révén megadatott számunkra, hogy (kényszerűségből, de élvezettel) végiglapozhattuk, és pedig figyelmesen, a Nyugat majd negyedfél évtizedes teljes állományát. A címlapoktól a hátlapokig, a reklámdalaktól kezdve minden kritikáig, publicisztikától esszéig, költészetől prózáig. Valóságos időutazás volt ez, hiszen 1908 és 1941 között sok víz folyt le sokféle folyón. Tapasztalatainkról később – most kezdjük inverz módon arról, amiről beszélni szeretnénk.

Az inverzitást pedig a szekunder irodalomra, az úgynevezett irodalomtörténetre való reápillantás teszi lehetővé. Nem tudjuk, föltűnt-e valakinek, hogy a „legendás” Nyugat folyóirat megbízható, pontos filológiai (és nem melleleg levéltári) kutatásokon nyugvó, eszmetörténettel ötvözött históriája a mai napig sem született meg. (Hiszen nem született meg, amint a rendszeres magyar sajtótörténet sem.) Még azt sem tudjuk, jó lelkiismerettel leírható-e, hogy *számos* értékes részmunka látott napvilágot a tárgyban. Ezek sorában a legnagyobb érdem kétséget kizáróan Kenyeres Zoltáné, aki hosszú tanulmányt közölt a Nyugat történetéről,¹ s aki kétkötetes gazdag válogatást adott közzé a Nyugat esszé-, tanulmányírói és publicisztikai terméséből.² Nem feledkezhetünk meg olyan fontos munkáról sem, mint például Buda Attilának a Nyugat Kiadóról írott (ámbar szerény nyilvánosságot kapott) könyve.³ A sort hosszan, de nem

eléggé hosszan lehetne folytatni – vagyis: nem *eléggé*? Vajon a Nyugat folyóiratról lehet *eleget* írni? Vajon *szükséges-e* eleget írni? Vajon *kell-e* írni róla?

Amennyiben egy pillanatra megpróbálunk pusztán irodalomszociológiai tényként, egészen egyszerűen: sajtótermékként tekinteni a Nyugat folyóiratra, három dolgot állapíthatunk meg, sine ira et studio. Először: a Nyugat történetének korrekt, akár csak kismonográfiaszerű feldolgozása hiányzik könyvespolcainkról. Másodsor: a Nyugat története és maga a lap egészen egyszerűen *nem kiáltott* semmiféle (akár csak) kismonográfia után. Harmadsor (és ennek az írásnak ez a voltaképpeni értelme): a Nyugat messze fölülértékelt (ám jeles) folyóirat, mely értékelés revíziójára véleményünk szerint a legteljesebb mértékben szükség van. A helyenként a barokkos pénzszórás pompáját a barokkos ízlés és elegancia teljes hiányával ötvöző centenáriumi ünnepségek véget értek – az ún. irodalomtudományi szakma egyik szeme, ám felnyílhatnék.

Jól tudjuk, kemény szavaknak minősülhetnek ezek egy olyan folyóiratot illetően, amelynek indulására irodalomtörténeti korszakhatár gyanánt tekintenek, s mely maga külön magyar irodalomtörténeti korszakot jelöl (*A Nyugat és kora* volt a címe például annak a programnak, amelyen jelen sorok írója is végezte doktori tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetemen), akár valamely politikus saját regnálásának korát. Meglehet, hogy érthetően. A Nyugat szerencsésen hosszú életű folyóirat volt (s a Magyar Csillaggal, de még az Újholddal meghosszabbítva igazán az), ez önmagában érték. Változatos tematikájú: irodalom, zene- és műkritika, közéleti, közgazdasági s egy időben politikai publicisztika, körkérdések – hosszan sorolhatnánk. És természetesen a művek és alkotók. Amelyeket és akiket itt szükségtelen sorolni, hiszen (ha csupán a költőket nézzük) Ady Endrétől Rába Györgyig tartana a felsorolás.

És éppen erről van szó. Nagyon nagy szerzők nagyon jelentős műveiket publikálták a Nyugatban. E művek fénye rávetül a Nyugatra, teljes joggal. Ám észre kell vennünk, hogy ezek csupán felfénylő pillanatai voltak a Nyugatnak, s figyelmesebb olvasással azt is beláthatjuk: azok is csak ritkásan. A Nyugat ugyanis (és most már csak az irodalomról beszélünk) sokkalta nagyobb arányban közölt közepes, érdektelen vagy egyenesen rossz művet és kritikát, mint maradandóan értékeset. Ideje kimondani, hogy a „Nyugatos” minőség-eszmény nem több legendánál.

De ha ez a legenda hamis is, a Nyugat másfajta szempontból értett legendája nem az. Nemes Nagy Ágnes szavai kívánkoznak ide, hogy megkíséreljük érzékeltetni a distinkciót: „A Nyugatnak, ennek a bevett, engedé-

1 KENYERES Zoltán: A Nyugat története rövid előadásokban Új Írás 1989, 2. szám, 3–26.

2 Nyugat. Válogatás. Viták, programok, kritikák I–II. Vál. KENYERES Zoltán, Bp., Szépirodalmi, 1988.

3 BUDA Attila: A Nyugat Kiadó története. Bp., Borda Antikvárium, 2000.

lyezett, legnagyobb tekintélyű folyóiratnak konspirációs légrétege volt. Én mindenesetre lázasan összetartottam vele. [...] részese voltam az összeesküvésnek, a színvonal összeesküvésének a színvonaltalanság ellen, a tisztesség összeesküvésének a tisztességtelenség ellen.” Ugyanő jegyzi meg egy lappal korábban, hogy „a Nyugat már eleven folyóirat korában legenda volt”.⁴ A huszadik század egyik legnagyobb magyar költője írásában egy pillanatilag sem rejti véka alá emócióit, amelyek alaposan vezetik őt a Nyugat értékeléséhez. A szerzők közül természetesen Babits említetik több ízben is Nemes Nagy részéről. Ám nem lehet nem felfigyelni túlzó fogalmazására, amikor a „színvonal összeesküvéséről”, a „tisztesség összeesküvéséről”, valamint a „konspirációs légkörről” ír. Maga említi ebben az írásában, hogy azt kapta a Nyugattól, ami „a fiataloknak elemi vágya”. Nos, éppen ez a fontos. Fiatalon és lelkesen irodalomhoz értő, irodalmat tanult és irodalmat szerető generációk élték bele magukat egy folyóirat legendájába. A köztünk élő és a már eltávozott kortársak egyetlen tagját sem kívánjuk megbántani, ám a Nyugat folyóiratot legalább egy szempontból az ő révükön szükséges újraértékelni. Túl sok szó íratott le ugyanis a folyóirat legendásságáról. Nos: ezek az ő legendáik. Vagy azért, mert átélték, vagy mert ismerték a szereplőket – ez mindegy is. A lényeg, hogy nem egyébre emlékeznek, mint a saját fiatalóságukra, amely az emlékezetben megszépül, megnemesedik.

A distinkció második fontos eleme éppen a művek kérdése. Nem véletlenül írtunk *művekről* és nem *szereplőkről*. Mint említettük, sok nagy szerző publikálta nagy művét a Nyugatban. De ez a sok nagy szerző sok nagy művét publikálta máshol is. Ha a már emlegetett meg nem született sajtótörténet hiányában a különféle bibliográfiák és repertóriumok hasznos tanulmányozása nem győzne meg, elég megnézni a kritikai kiadások jegyzeteit: a legnagyobb „Nyugatosok” hányféle folyóiratban publikáltak (még bőven az aktuális országhatá-

ron kívül is), többjük rendszerességgel. Az irodalomtechnikai, adminisztratív részét tekintve a „Nyugatosok” legjobbjai vérbeli profik voltak: Ady, Babits, Kosztolányi, Móricz, Illyés (nem tudjuk, a kézirat leadásánál a határidő idején aktuális kánonból merítettünk-e) pontosan tudták, hogy reprezentáltságuk és nem mellékesen megélhetésük érdekében mikor hol kell elhelyezni munkáikat. Még azt a tényt is figyelembe véve, hogy olyikukat írott vagy íratlan exkluzív szerződés nyugozta a laphoz: a Nyugat csupán egy volt a sok közül. (Még Babits Mihály sem kivétel ebből a szempontból, pedig ő, többszörös szerkesztőként, nagy részt vett ki a folyóirat működtetéséből, s értelemeszerűen gondolhatnánk, hogy mindenkoron a Nyugatot tekintette elsődleges publikációs lehetőségének.)

Ám röviden vissza a Nyugatnak ama bizonyos minőségeszményéhez. Szerb Antal *Magyar irodalomtörténetének* valószínűleg leggyöngébb lapjai közé tartoznak a Nyugatot értékelő oldalak, telve ellentmondással és a szerző megfelelési vágyával – miközben persze több kitűnő megfigyelése van (csak sajnos éppen amaz ellentmondások gyengítik erejüket). „A Nyugat jelentősége nem is elméleti szempontjaiban, hanem munkatársai írói erejében és a számukra biztosított atmoszférában rejlik” – írja egy helyen.⁵ Vajon minőségeszményről beszél Szerb Antal? Nagyszerű *Magyar irodalomtörténetét* sok kritika érte, ám ha elfogadásra nem is, legalább meggondolásra érdemes az olyan hozzászólás, mint például a nyíltan fajvédő B. Nadányi Olga recenziója.⁶

És, ámbár illetlenül, személyeskedhetünk tovább. Szabó Lőrinc *Kisnaplója* rendkívül értékes és érdekes dokumentuma nem csupán szerzőjének életrajza, de a kor irodalmi életének szempontjából is. A módfelett szókimondó szerzőt bosszantja egy bizonyos jelenség. „A *Nyugatban* Osvát újra felfedezett egy hölgy-költőt; 7 versét közli. Borzalmas rosszak” – írja 1920. február 14-én.⁷ Március 5-én véletlenül találkozik Osváttal s csevegés közben „feltettem azt a kérdést, hogy: Kovács Mária hallatlanul rossz verseit mért közölte le?! Egész nyakáig lila vörösre pirult és dühösen védte, hogy azok elsőrangú versek [...] a *Nyugat* emberei közül mindenkinek nagyon tetszettek”.⁸ Egy Babitsnak írott levelében pedig „Kovács Mária úrhölgy hallatlan hülye versei”-ről beszél.⁹ Nincs itt okunk megítélni, vajon Kovács Mária közölt versei „hallatlanul hülyék”-e, csupán ama Nyugat-féle minőségeszményt keressük.

Az alkalom és a fajsúly magasabb nagyságrendje miatt vegyük például szemügyre Babits Mihálynak *A húszéves „Nyugat” ünnepére* című versét. Nos, ez a vers rossz. Babits természetesen könnyedén varázsolja elő nagy tehetségének tipikus képeit, tirádáit, indázó

4 NEMES NAGY Ágnes: A Nyugatról = N. N. Á., Az élők mértana. Prózaírók. Szerk. és utószó HONTI Mária, Bp., Osiris, 2004, I. 64–68.

5 SZERB Antal: Magyar irodalomtörténet. h. n. [Bp.], Magvető, 1991, 434.

6 B. NADÁNYI Olga: Szabad-e a fiatalok kezébe adni Szerb Antal Irodalomtörténetét? = Tört. pálcák. Kritikák Szerb Antalról. 1926–1948. Válog. és szerk. WÁGNER Tibor, Bp., Nemzeti Tankönyvkiadó, 1999, 209–212.

7 Értelmező diákévek. Napló, levelek, dokumentumok, versek Szabó Lőrinc pályakezdésének éveiből, emlékezők az 1915–1920-as évekről. S. a. r. KABDEBŐ Lóránt, Bp., Petőfi Irodalmi Múzeum – Népművelési Propaganda Iroda, 1979, 235.

8 Uo., 240.

9 Uo., 260.

mondait, ám harminckét soros jubilációjának huszonkilencedik sora után minden bizonnyal maga is érezhette, hogy voltaképpen semmit sem mondott, így az utolsó három sorral sietve lekerekítette a költeményt, melyet így Ady említésére futtatott ki. Babits Mihálynak 1928-ban nem volt különösebb mondanivalója a Nyugatról, amit versbe önthetett volna. Hogy minőségeszményről nem szólt, annyi mindenesetre bizonyos.

Az ő személye amúgy is megkerülhetetlen témánk kapcsán. Csupán néhány példát említünk. Sipos Lajos egy tanulmányában pontosan feltárta az általa a Nyugat „csendes válságaként” említett jelenséget,¹⁰ amelyben elsősorban a Babits és Osvát közötti ellentétre helyezi a hangsúlyt, ám többféle törésvonalat is sejtetni enged a folyóirat gárdáján belül. Közismert az is, hogy Osvát halála után Babits és Móricz megpróbálkoztak a Nyugat közös szerkesztésével, ám a két nagyság sem emberileg, sem esztétikai ízlésük tekintetében, sem a munka adminisztratív része elosztásának kérdésében nem jutott dűlőre. Ugyancsak közismertek a húszas években az emigráns nyugatosok részéről induló kellemetlen támadások: a vérig sértődött Hatvany Lajos penetráns cikkei bécsi lapokban, az Ignóus elegánsabb, de nagy sértettségéből írott cikke nyomán kiobbant vita a *Timár Virgil fia* kapcsán, ahol, megjegyzendő, meglehetősen eltérő esztétikai felfogást tükröző megnyilatkozások jelentek meg a folyóirat hasábjain.

Ám szükségtelen folytatni a „személyeskedő” példák sorolását a Nyugat története kapcsán. Hiszen – mondhatnánk – az iméntiek mind *esztétikai* vagy egyszerűen munkajellegű ellentétekről, olykor sértettségekről, perlekedésekről tudósítanak. Ám csekély jogászai észjárás is elegendő hozzá, hogy belássuk: mindez kifordítható. Ha egy folyóiratot hosszú élete során annyi és annyiféle belső ellentét feszít, s melyben generációk váltják egymást, voltaképpen mindig különböző esztétikai és koreszményekkel, úgy azt a folyóiratot mindennel lehet jellemezni, csak nem egységességgel.

De van másfajta egységesség is – válaszolja a Nyugatot tisztelő és automatikusan legendásító hagyomány –, éspedig a minőség és az etika (Nemes Nagy szavaival: színvonal és tisztesség) egységessége. Nos, a folyóirat története nem a tisztesség históriája, ami az emberi viszonylatokat illeti (s a jó ízlés okán ennek ügyében nem citálunk többé-kevésbé ismert tényeket). Igen ám, feleli a legendásító emlékezet, de tisztesség szempontjából is csak az számít, ami megjelent a folyó-

irat lapjain. Csendesen vitatnánk ezeket az erényeket. Az első világháború idején, a megfelelő sajtóengedélyt megszerezve, a lap meglehetősen vitatható állásfoglalásokat tett közzé. A Tanácsköztársaság idején betiltott, majd az újszólván teljes szerzőgárda életét ilyen vagy olyan módon, de mindenképpen jelentősen befolyásoló, 1918-tól 1920-ig terjedő időszak szellemi-lelki feldolgozására a Nyugat még csak kísérletet sem tett, ehelyett a húszas években ostoba belharcokkal volt elfoglalva. És azt sem lehet vitatni, hogy a harmincas évek riasztó tendenciáihoz, majd a közeledő világháborúhoz a folyóiratnak alig volt szava. (Becsülendő kivételek természetesen vannak, mint például az Illyésnek a dunántúli egykezérsről szóló cikke után támadt friss szellemű vita.)

Nem, a Nyugat semmiféleképpen nem nevezhető *etikai* fenoménnek – ezt, mint említettük, generációk álmodták meg, azaz belé. A Nyugatot kizárólag *esztétikai* fenoménként érdemes vizsgálni, olyan sajtótermék gyanánt, mely hatalmas mennyiségű szépirodalmi művet tett publikussá. És miután ennyi réteget lehántottunk, elérkeztünk a voltaképpen lényeghez. Ez: a Nyugat irodalmi felhozatalának színvonala.

Tettünk már utalást a repertóriumok fontosságára, most újra ezt tesszük. A Nyugat esetében szerencsére többféle is rendelkezésre áll – beléjük lehet lapozni, bár, ismételtlen utalva élményünkre, újszólván semmi sem pótolhatja a folyóirat elejétől végéig való átolvasásának élményét, annak tanulságaival. (A Nyugat-repertóriumok különböző elvek szerint tematizálják, csoportosítják, szakozzák az anyagot, ami bár meglehet, hasznos a keresés és a szisztematikus áttekintés szempontjából, de nem segíti hozzá az érdeklődőt a Nyugat szellemének és szellemi történetének megértéséhez.)

Jelen sorok írója a létező legnagyobb irodalmi udvariatságok egyikét követi el, amennyiben ezen a ponton áthárítja a munkát olvasójára. Nézzünk bele a Nyugat könyvtárak szabadpolcain foszladozó bekötött évfolyamaiba! Vessünk számot azzal, hogy Ady Endre ebben a folyóiratban közölte *A magyar Pimodant* és az *Elbocsátó, szép üzenetet*, Babits Mihály a *Petőfi és Aranyt* és a *Jónás könyvét*, Kosztolányi Dezső és Móricz Zsigmond regényeik és novelláik közül többet a legértékesebbekből. De azzal is vessünk számot, hogy a Nyugat több folyóméternyi köteteiben ezek, amint említettük, felfénylő pillanatok. Tudomásul kell venni azonban, hogy e pillanatok ritkásak. Igen, elismerendő, hogy a harminckét és fél esztendő alatt e ritka pillanatok egybegyűjtve meggyőző erővel hatnak, de az is az, hogy nem lehet, nem is kell ebből statisztikát csinálni. Ám ha objektíven tekintjük, a Nyugat nem volt több, mint egy rendkívül színvonalas folyóirat, amelyben túl

10 SIPOS Lajos: A Nyugat „csendes válsága” 1923-ban = S. L., Új klasszicizmus felé..., Bp., Argumentum, 2002 (Babits Kiskönyvtár, 1), 212–222.

sok klasszikussá vált szerző publikált ahhoz, hogy elkezdje a legendásítást, az ellegendásodást. Nem vonunk párhuzamokat (az sosem szerencsés), de a Válasz és a Sorsunk, és másképpen a Vasárnapi Ujság éppen úgy kiérdemelné a saját legendáját. Ki tudja, ötven-száz év múlva melyik kortárs folyóirat fog hasonló sorsra jutni? A szerzők kanonizálódnak, műveik fénye pedig rávetül az azokat közlő sajtótermékekre.

S hogy Nemes Nagy Ágnes ismét idézve „a Nyugat már eleven folyóirat korában legenda volt” – nos, ez valóban csupán idealisztikus beléálmodás, a rajongók hite és ami szebb: sötét korok gyermekeinek *reménysége*. Ez Nemes Nagy Ágnes „matrózblúzos hűségesküjének”¹¹ valódi lényege.

Nem vitatható, hogy a Nyugat a huszadik század első fele magyar irodalmának legnagyobbjait közölte. Az sem, hogy számos, azóta klasszikussá érett remekművet. Ám úgy gondoljuk, hogy ezek a remekművek elszórtan felcsillanó gyöngyszemek csupán, alkotóik pedig, mozgalom nem lévén, korántsem mozgalom főszereplői a folyóirat történetének. Kívánjuk, hogy kulturális emlékezetünk generációról generációra őrizze meg a Nyugat jelentőségének tudatát, olvassa figyelmesen jobbik részét s legyen kíváncsi a korszak más jelentős irodalmi műhelyeinek szellemi értékeire is. De kívánjuk azt is, hogy legyen szegényebb egy álmodott legendával.

11 NEMES NAGY Ágnes: A hegyi költő = N. N. Á., i. m., 189.

PÁLYÁZATI KIÍRÁS

Az Írók Szakszervezete, az Írók Alapítványa, a Sárvári Tinódi Gimnázium és Sárvár Város Polgármesteri Hivatala 2010. április 7-től 10-ig Sárvár városában megrendezi a magyar nyelvű Kárpát-medencei diákírók, diákköltők 33. irodalmi pályázatának tábort.

A pályázatot vers-, próza és tanulmány kategóriában hirdetjük meg, és várjuk minden 14–18 év közötti középiskolás diák magyar nyelven írt írásait. A pályázatok **maximális terjedelme 15, írógéppel, számítógéppel (14 pontos betűnagysággal), vagy kézzel írt kéziratoldal.**

A pályázatok beérkezésének határideje: 2010. február 20.

Kérjük, hogy a pályázók **postán, egy, jól olvasható példányban** küldjék el munkáikat, és a borítékra kívülről írják rá, melyik kategóriában pályáznak (így: „verspályázat”, „prózapályázat” vagy „tanulmány-pályázat”). Tehát, aki két kategóriában is pályázik, két borítékban küldje írásait.

A pályázatokat a következő címre várjuk:

**Írók Szakszervezete, Írók Alapítványa
1068 Budapest, Városligeti fasor 38.**

Fontos: e-mailen beérkező pályamunkákat – az esetleges technikai problémák miatt – nem nyomtatunk ki és **nem veszünk figyelembe!**

Kérünk mindenkit, hogy tüntesse fel pályázata belső címlapján a **saját nevét és címét, iskolája nevét és címét**, továbbá a **saját (vagy az iskolája) e-mail címét, telefonszámát**. A pályázat nem jelígyés.

A legjobb ötven pályázat szerzője meghívást kap a 2010. április 7-től 10-ig megrendezésre kerülő sárvári irodalmi táborba, ahol értékeljük a pályamunkákat és sor kerül a díjkiosztó ünnepségre is.

A beérkezett írások visszaküldésére, a várható nagyszámú pályázatra való tekintettel, nem vállalkozhatunk.

A neves költőkből, írókból álló zsűri által kiválasztott **legjobb 50 pályázónak** az általa megadott címre **2010. március 29-ig** meghívólevelet küldünk. A táborban csak a meghívottak részvételét tudjuk biztosítani, számukra a rendezvény díjmentes. (Szükség esetén a pályázó útiköltségét is megtérítjük.)

Budapest, 2010. január 12.

A rendezők nevében minden érdekeltnak jó munkát és sikeres pályázatot kíván:

Mezey Katalin